

פתיחה

לפני כארבע שנים, בעת פעילות מבצעית של יחידת גולני בכפר יעבד בצפון השומרון, נזרקה אבן מגג על ראשו של עמית בן יגאל. למרות הקסדה שחבש, בעקבות הפגיעה הובהל עמית לבית החולים במצב קשה, ולאחר מכן נקבע מותו. לאחר מותו אישר אביו לבצע בו "קצירת זרע", פעולה המאפשרת להשתמש בזרעו של עמית לאחר מותו לצורך הבאת ילדים בתרומת זרע.

המקרה של עמית בן יגאל אינו מקרה חריג, וכדוגמתו התעוררו מקרים נוספים במהלך השנים, ואף במלחמה האחרונה. מבחינה משפטית, נראה שלעת עתה אין עוד אפשרות חוקית להוליד ילד מזרע של אדם שנפטר ממספר סיבות. השבוע נעסוק בצד ההלכתי, ובשאלה האם מותר להשתמש בזרע של מת, והאם יש זיקה הלכתית בין ילד שנולד בהפריה לאחר המוות, לבין אביו.

שאיבת זרע ממת

האם מותר להשתמש בזרע המת כדי להקים לו שאר? שאלה זו עמדה במחלוקת בדור שלנו:

א. **הרב יגאל שפרן** (תחומין כ') סבר, שמעבר לבעיות המוסריות שיש בגידול ילד ללא אביו, החשש לאנדרלמוסיה בדיני יוחסין, וכן השם הרע שיש בכך שאשה נכנסת להיריון בעודה אלמנה, יש גם איסור הלכתי להוציא זרע מנפטר על מנת להקים ממנו שם. וכך פסקו הגרש"ז **אויערברך** והרב **מרדכי אליהו** (נשמת אברהם ג, מט). לטעם האיסור הביא הרב שפרן שתי סיבות:

סיבה ראשונה, כפי שעולה מדברי הגמרא במסכת עבודה זרה (כט ע"ב), לא רק גופו של המת אסור בהנאה, אלא כל דבר הנלווה אליו, ורק במקרים בהם יש צורך מידי לנתח את הגוף לצורך הצלת חולים אחרים או במקום צער גדול ובלית ברירה, היתירו (כמו השתלת קרניות הנפטר לעיוור). לכן קל וחומר שזרעו של מת, שנחשב ממש חלק מגופו, אסור בהנאה.

סיבה שניה, מדובר בהשחתה גופת הנפטר. הגמרא במסכת בבא בתרא (קנד ע"א) כותבת שאין לפתוח קבר של אדם על מנת לבדוק אם יש לו שערות המעידות על כך שהיה בוגר, כיוון שכך גורמים לניווול הגופה ולביזויה. בנוסף, הגמרא במסכת סנהדרין (מו ע"ב) כותבת שיש חובה לקבור את המת מיד, ולא להשתהות שלא לצורך משמעותי. ובלשונו:

"נובע שאין לעשות את הפעולה מעיקרה, לא באלמנה ולא ברווקה, ולו אך מטעם זה שאין להביא ללידת בן שהוא חסר אב (כללית או חלקית). זהו מעשה היוצר אנדרלמוסיה במבנה המשפחה הקלאסי ובמעמדו העיתי של הצאצא. פעולה כזו מחזירה את העולם אלף מעלות אחורנית."

ב. **הרב זלמן נחמיה גולדברג** (אסיא סה - סו) בגישה המקילה סבר, שמותר להוציא זרע מנפטר על מנת להקים לו שם, במקרה בו יש אומדן שכך היה רצונו. את הטענה הראשונה שאין להנות מגופת המת אלא במקרים של הצלת נפשות ניתן לדחות, שייטכן והאיסור להנות מגופת המת תקף רק במקרה בו גופת המת משמשת לצורך אחרים, ולא כאשר ההנאה היא לצורך הנפטר עצמו¹.

את הטענה השנייה של ניוול המת ניתן לדחות על בסיס דברי **הרשב"א** (א שוט), שכפי שראינו בעבר (ויחי שנה א') היתיר לחנוט גופה למרות הניווול שיש בכך, כיוון שזה נעשה למען כבודו של המת וברצונו. מה עוד, שכלל לא ברור שבאופן זה מדובר בניווול המת, שכן כפי שהעיר **הרב משה פיינשטיין** (יו"ד ב, קנא) הוצאת דם או זרע על ידי מחט, אין בה ניוול כלל. ובלשונו:

"אבל נראה לעניות דעתי דאם לא יחתכו האברים ולא יפתחו צווארו ובטנו, רק רוצים לתחוב נידעל (מחט) להוציא ממנו איזה לחלוחית להודע מזה איזו דברים הנוגעים להמחלה שזה אין להחשיב לניווול שהרי דבר כזה מצוי טובא בזמננו שעושים כן גם לחיים ויש להתיר בפשיטות... ואף שלא מצאתי זה בפירוש נראה זה לעניות דעתי ברור."

גם את טענות האומרים שיש בכך פריצות, ניתן לדחות שלמעשה דברים מעין אלו מטבעם הם תוצר של התפתחות. כשם שלפני מאה שנה האפשרות של הפרייה מלאכותית הייתה נשמעת כדבר פרוץ, שכן פעולה זו לא הייתה מקובלת, ואילו בזמן הזה פוסקים רבים מתירים אותה בשעת הדחק - הוא הדין להזרעה אחר המיתה, שייטכן שיש להתירה בשעת הדחק.

ייחוס הנולד

כאמור דעת רוב הפוסקים שאין לשאוב זרע ממת. במקרה בו משפחה פוסקת כשיטת המקילים, יש לדון האם ילד שנוצר מהפריית מבחנה מיוחס לבעל הזרע. הגמרא במסכת חגיגה (טו ע"א) דנה האם בתולה שהתעברה מזרע הנמצא באמבטיה, נחשבת עדיין בתולה ויכולה להינשא לכהן גדול (כיוון שלא נתעברה מביאה), או שנפסלה לכהן גדול (כיוון שסוף כל סוף התעברה). למסקנה נראה מדברי הגמרא שמותר לכהן גדול לשאתה, ודנו האחרונים האם הילד מיוחס אחרי בעל הזרע:

א. **הבית שמואל** (אבן העזר א, י) סבר, שבמקרה זה, הוולד מיוחס אחרי בעל הזרע. ראייה לדבריו הביא מהגהות הסמ"ק שנקט, שיש לאשה להימנע מלשכב על סדין שיש בו זרע, שמא תתעבר, והוולד שלא יידע מי אביו יישא בטעות את אחותו. מכאן עולה, שהבן מיוחס אחרי אביו. כך צידד גם **החלקת מחוקק** (שם, ה) שהביא ראייה לדבריו מליקוטי מהרי"ל, שם מובא מדרש שבן סירא היה נחשב בנו של ירמיהו (סירא בגימטריה ירמיהו), למרות שנולד על ידי הזרעה באמבטיה. ובלשון הבית שמואל:

"כתב בחלקת מחוקק, יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי אם האב קיים פרו ורבו, ואם נקרא בנו לכל דבר, ויש להביא ראייה ממה שכתב בהגהות סמ"ק והב"ח הביא ביורה דעת סימן קצ"ה, אשה מוזהרת שאל תשכב על סדין ששכב עליהן איש אחר פן תתעבר משכבת זרע של אחר, גזירה שמא ישא אחותו מאביו נשמע דהוי בנו לכל דבר."

ב. **הט"ז** (שם, ה) חלק ודחה את דבריו, שכן ייתכן שהסמ"ק פסק שיש לייחס את הילד לאביו רק לחומרא, דהיינו שמחמת הייחוס

¹ כמו כן, כפי שכתבו הגרש"ז **אויערברך** (מנחת שלמה ב, צז) והרב **עובדיה** (יביע אומר יו"ד ג, כב), מסתבר שאיסור הנאה ממת קיים רק כאשר האבר נחשב 'מת'. לעומת זאת, כאשר לוקחים את אבר המת ומשתילים אותו באדם חי, האבר למעשה חוזר לחיים.

יִיאָסְרוּ עֲלֵיו דְבָרִים מְסוּיָמִים, כְּגוֹן לְהִתְחַתֵּן עִם אַחֲוֹתוֹ מֵאֲבִיו, אֲבָל לְקוֹלָא כְּמוֹ לְרֵשֶׁת עִם שָׂאֵר אַחֵיו, אֵין הוּא נִחְשָׁב בְּנֹ. גַם הַרְבֵּי עוֹזִיָּאל (אֲבָן הַעֶזְרָא י"ט) פִּסְקֵךְ, וְדַחַה אֶת הָרֵאִיָּה מִבֵּן סִירָא בְּטַעְנָה שְׂמִדוּבֵר בְּדַבְרֵי אַגְדָּה (שְׂרָבִים סָבְרוּ שְׂמִקּוֹרָם בְּכֻלָּל זִיּוּף).

לְמִרְוֹת זֹאת, אַחֲרֹנִים רַבִּים וּבִינֵיהֶם הַצִּיץ אֲלֵיעֶזֶר (ג, כז, ג), הֵעִירוּ שְׂיִיתֵכֵן שְׂכֵאֲשֶׁר מְדוּבֵר בְּהַפְרִיִּית מִבְּחִנָּה, גַּם הֵט"ז יוֹדֵה שֶׁהֵילֵד נִחְשָׁב מִיּוֹחַס אַחֵר אֲבִיו. טַעַם הַדְּבַר, שְׂבִנְיָוֹד לְמִקְרָה שֶׁל אֲמַבְטִיָּה בּוֹ הִזְרַע הוֹצֵא שֶׁלֹּא עַל מִנְת לְהַבִּיא וּוְלֵד לְעוֹלָם, בְּמִקְרָה שֶׁל הַפְרִיִּית מִבְּחִנָּה הָרִי זֹ מְטַרְת הוֹצֵאת הַזְרַע, וְלִכֵּן הֵילֵד יֵהִי מִיּוֹחַס אַחֵר אֲבִיו.

יִיחּוּס אַחֲרֵי מִיתָה

א. לְכֹאֲוֵרָה כְּפִי שְׂכַתְב הַצִּיץ אֲלֵיעֶזֶר, פְּשׁוּט שִׁילֵד הַנּוֹלָד מִשְׂאִיבֵת זֶרַע מִיּוֹחַס אַחֲרֵי אֲבִיו. אֲלֵא שְׂהַרְבֵּי שְׂאוּל יִשְׂרָאֵלִי (חֻוֹת בְּנִימִין ג, קז) טַעַן, שְׂכֵאֲשֶׁר מְדוּבֵר בִּילֵד שְׂנוֹלָד מִהַפְרִיִּית מִבְּחִנָּה בְּעוֹד אֲבִיו כְּבֵר מֵת, הָרִי שְׂהוּא אֵינוֹ נִחְשָׁב מִיּוֹחַס אַחֲרֵי בְּעַל הַזְרַע. אֵת דְּבָרֵיו בִּיסָס עַל הַלְכָה בְּהַלְכוֹת יִיבּוּם הַקּוֹבְעֵת, שְׂאִשָּׁה מִתִּיבַמֵּת רַק בְּמִקְרָה בּוֹ אֵין בֵּן לְנַפְטָר: "וּבֵן אֵין לוֹ".

אֵם בֵּן שְׂנוֹלָד בְּהַפְרִיִּית מִבְּחִנָּה מְזַרַע שֶׁל אֲבִיו הַנַּפְטָר מִיּוֹחַס לְאֲבִיו, יִיתְכֵן מִצַּב בּוֹ אִשָּׁה הַתִּיבַמָּה לְאֵח הַנַּפְטָר כִּיוּן שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ יֵלָדִים, וְלֵאחֵר שְׁנַיִם כֵּאֲשֶׁר הָיָא כְּבֵר נְשׂוּאָה לוֹ וְנּוֹלְדוּ לָהֶם יֵלָדִים, בְּעַקְבּוֹת הַזְרַעָה מִלְאֲכּוֹתִית לְפַתַּע יֵהִיו לָהּ יֵלָדִים מְזַרַע הָאֵח הַנַּפְטָר. נִמְצָא שְׂעֵבֵרָה עַל אִיסוּר כֵּאֲשֶׁר הַתְּחַתְּנָה עִם הָאֵח, וְהֵילָדִים שְׂנוֹלְדוּ לָהֶם מִמְזָרִים.

טוֹעַן הַרְבֵּי יִשְׂרָאֵלִי שְׂדַבֵּר זֶה לֹא יִיתְכֵן מִסְבְּרָא שְׂכֵן "דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי נּוֹעַם", וְלִכֵּן עַל כְּרַחֲךְ צְרִיךְ לּוֹמֵר שְׂגַם אֵם הָיָא יֵלָדָה מִכַּח הַזְרַע שֶׁל הַנַּפְטָר, אֵין הֵילֵד נִחְשָׁב מִיּוֹחַס לוֹ כְּלָל, וְלִכֵּן הַנַּפְטָר עוֹדֵנוּ בְּמִצַּב שֶׁל "וּבֵן אֵין לוֹ". כֵּךְ הֵבִין גַּם הַרְבֵּי שְׂטְרַנְבוֹךְ (תְּשׁוּבוֹת וְהַנְהַגוֹת ו, רמ"ד), וּמְסִיבָה זֹ הַצְּטַרְף לְדַעַת הָאוּסְרִים לְשֹׂאֵב זֶרַע מִנַּפְטָר, שְׂכֵן לֹא יִיתְכֵן הַוּוֹלֵד יֵלֵד לְלֹא יִיחּוּס כְּלָל. וּבִלְשׁוֹנוֹ:

"וְלְדַבְרֵינוּ דְּבִנְצוּר מְזַרְעוֹ לְאַחֵר מִיתָה יֵשׁ לְחִשּׁוּשׁ דָּאֵין זֶה בְּנֹ, אֵם כֵּן כְּבֵר מְטַעַם זֶה יֵשׁ לְאַסוּר. דָּאֵין לְהוֹצִיא זֶרַעוֹ כְּדִי לְהַפְרוֹת לְאַחֵר מִיתָתוֹ, אִו אֵם הוֹצִיא זֶרַעוֹ אֵין לְהַפְרוֹתוֹ לְאַחֵר מִיתָתוֹ, דְּכִיטוּן שְׂהוֹלָד נּוֹצַר שֶׁלֹּא כְּדִרְךְ הָאֲרֵךְ וְהֵינוּ וְלָד בְּלֹא אֲב, לֹא גִרַע מִבְּנֵי תְשַׁע מִידוֹת, דְּהֵם וּוְלָדוֹת פְּגוּמִים וְאֵין לְהַבִּיא לְעוֹלָם חַס וְחִלְלִיָּה וּוְלָדוֹת פְּגוּמִים."

ב. הַגְרֵשׁ"ז אוֹיעֶרְבֵךְ (תְּנִינָא, קכ"ד) וְהַרְבֵּי דְבֵי לִיאוֹר (דְּבַר חֲבֵרוֹן אֲבָה"ע, ד) חִלְקוּ וְסָבְרוּ עַל בְּסִיס דְּבָרֵי הַנּוֹדַע בִּיהוּדָה, שְׂלִמְרוֹת שְׂהַבֵּן מִיּוֹחַס לְאֲבִיו, לְעַנְיִין יִיבּוּם אוֹתָהּ אִשָּׁה אֵינָה עוֹבֵרֵת עַל אִיסוּר אֵם יוֹוֹלָד לָהּ יֵלֵד מֵהָאֵח שְׂנַפְטָר, וְאֵין הָיָא צְרִיכָה לְהַתְגַּרֵּשׁ מֵאֲחֵי הַנַּפְטָר, כִּיוּן שְׂחִיּוּב הֵיבּוּם חַל בְּרַגַּע הַמוֹת, וּבְרַגַּע הַמוֹת לֹא הָיָה לוֹ וּוְלָד מִהַנַּפְטָר.

דִּינֵי יְרוּשָׁה

עַל בְּסִיס מֵה שְׂרָאֵינוּ עַד כֹּה יֵשׁ לְדוֹן בְּשֵׂאלָה נּוֹסֶפֶת. מֵה הַדִּין כֵּאֲשֶׁר יֵשׁ מִחֲלוּקָת בֵּין אֲלִמְנַת הַנַּפְטָר לְבֵין הוֹרִיו, מֵה לְעִשׂוֹת בְּזַרְעוֹ. לְדוֹגְמָא, מִקְרָה בּוֹ הָאֲלִמְנָה רוֹצָה לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְעוֹ כְּדִי לְהַבִּיא מִמֵּנוּ יֵלֵד לְעוֹלָם, וְאֵילוֹ הוֹרֵי הַנַּפְטָר מְסִיבּוֹת שׁוֹנוֹת מִתְנַגְדִּים לְכֵךְ:

א. לְכֹאֲוֵרָה, אֵם נַפְסוּק שְׂאֵין קֶשֶׁר בֵּין הָאֵב לְבֵנו כְּשִׁיטַת הַרְבֵּי יִשְׂרָאֵלִי, נִרְאָה שְׂמִבְחִינָה הַלְכָתִית מְעַמַּד הַהוֹרִים וְהָאֲלִמְנָה זֶה, וְלִמְעַשָּׂה אֵין לְשִׁנְיָהם הַזְכוֹת לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְע הַנַּפְטָר. אוֹלָם, יִיתְכֵן שְׂבִמְקָרִים מְעִין אֵלוֹ יֵשׁ לְלַכַּת אַחֲרֵי חוּקֵי הַמִּדְיָנָה, הַקּוֹבְעִים שְׂהַחוּק "מְכִיר בְּזָכוֹת לְהוֹרוֹת, מְמַנָּה נְגִזְרוֹת זְכוּיוֹת מְסוּיָמוֹת לְמִימוּשָׁה, אֲךֵךְ אֵין הַדִּין מְכִיר בְּזָכוֹת לְנַכְדִּי".

יַחַד עִם זֹאת, נִרְאָה שְׂגַם בְּמִקְרָה זֶה, הַגִּיּוּנִי לְהַתְחַשֵּׁב בְּמַסְפֵּר הַשְּׁנַיִם שֶׁהַזּוֹג הָיָה נְשׂוּי וּבְגוֹרְמִים נּוֹסְפִים, שְׂכֵן לֹא סָבִיר שְׂאִשָּׁה שְׂהֵייתָה נְשׂוּאָה לְאָדָם חוֹדְשִׁים בּוֹדְדִים, תּוֹכַל לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְעוֹ בְּנִיגוּד לְעַמְדַת הוֹרִיו. כְּמוֹ כֵּן, מְסַתְבֵּר שְׂבִמְקָרָה בּוֹ יֵשׁ הַסְכְּמָה בֵּין הָאֲלִמְנָה לְבֵין הַהוֹרִים בְּאִפְשָׁרוֹת לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְע, מוֹתֵר לְעִשׂוֹת כֵּךְ, לְמִרְוֹת שְׂמִבְחִינָה הַלְכָתִית בְּמִקְרָה מְעִין זֶה אֵין לָהֶם זְכוֹת עַל זֶרַעוֹ, שְׂהָרִי הוּא לֹא מִיּוֹחַס אֵלֵיהֶם.

ב. אֵם נַפְסוּק שִׁישׁ קֶשֶׁר הַלְכָתִי בֵּין הָאֵב לְבֵנו כְּדַעַת הַגְרֵשׁ"ז אוֹיעֶרְבֵךְ וְהַרְבֵּי לִיאוֹר, לְכֹאֲוֵרָה יֵשׁ לְדוֹן בְּזָכוֹת עַל זֶרַע הַמֵּת בְּדִינֵי הִירוּשָׁה הַקְּלָאֲסִיִּים. בְּמִקְרָה שֶׁל חֲלוּקָת יְרוּשָׁה, קוֹבְעֵת הַמְשָׁנָה בְּמַסְכַּת בְּבֹא בְּתֵרָא, שְׂהָאֵב יוֹרֵשׁ אֵת בְּנֹ, אֲךֵךְ אֵין הָאִשָּׁה יוֹרֵשֶׁת אֵת בְּעֵלָה. לִכֵּן, בְּמִקְרָה בּוֹ הַהוֹרִים רוֹצִים נַכְד מִבְּנֵם, הֵם יוֹכְלוּ לְהַעֲנִיק אֵת הַזְרַע לְאִשָּׁה אַחֲרַת שְׂתַסְכִּים לְהוֹרוֹת מְזַרַע זֶה, וְהָאֲלִמְנָה לֹא תוֹכַל לְהַתְנַגֵּד. לְעוֹמַת זֹאת בְּמִקְרָה הַפּוֹךְ בּוֹ הָאֲלִמְנָה רוֹצָה לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְע וְהַהוֹרִים מִתְנַגְדִּים, הָיָא לֹא תוֹכַל לְהַשְׂתַּמֵּשׁ בְּזַרְע.

דִּינֵי יְרוּשָׁה בְּזַרְע

אוֹלָם יֵשׁ לְהַעִיר, שְׂגַם לְדַעַת הַגְרֵשׁ"ז אוֹיעֶרְבֵךְ וְהַרְבֵּי דְבֵי לִיאוֹר, לְמַעַשָּׂה לֹא בְּרוּר שְׂבַכְלָל נִיתֵן לְהַתִּיחֵס לְדִיּוֹן זֶה עַל פִּי דִּינֵי יְרוּשָׁה קְלָאֲסִיִּים, וְזֹאת מְשַׁתִּי סִיבּוֹת:

א. **סִיבָּה הָרֵאֲשׁוֹנָה**, כְּלָל לֹא בְּרוּר שִׁישׁ דִּינֵי יְרוּשָׁה בְּזַרְע, שְׂכֵן בְּמִקְרָה רִגִּיל שֶׁל יְרוּשָׁה אֵין קֶשֶׁר מֵהוֹתִי בֵּין הַנַּפְטָר לְבֵין הַחֶפֶץ אוֹתוֹ הוּא מוֹרִישׁ, וּבְרַגַּע שְׂהוּא נַפְטָר מֵהָעוֹלָם מְסַתִּיִּים הַקֶּשֶׁר הַמְּמוּנִי בֵּינוּ לְבֵין הַחֶפֶץ שְׂלוֹ. לְעוֹמַת זֹאת בְּמִקְרָה זֶה, גַּם לְאַחֵר הַמִּיתָה יֵשׁ קֶשֶׁר מֵהוֹתִי בֵּינוּ לְבֵין זֶרַעוֹ, וְלִכֵּן לֹא בְּרוּר שְׂמִישָׁהוּ יוֹכַל לְרֵשֶׁת אֵת הַזְרַע.

ב. **סִיבָּה שְׁנִיָּה**, גַּם אֵם חֲלִים דִּינֵי יְרוּשָׁה עַל זֶרַע, נִרְאָה פְּשׁוּט שְׂהֵם לֹא יוֹכְלוּם לְחוֹל עַל פִּי דִּינֵי הִירוּשָׁה הַרְגִּילִים הַמוֹפִיעִים בְּמַשְׁנָה בְּמַסְכַּת בְּבֹא בְּתֵרָא (ח, א). שְׂהָרִי לְדוֹגְמָא, אַחֵי הַנַּפְטָר קוֹדְמִים לְאֲלִמְנָה בִירוּשָׁה, אֲךֵךְ לֹא יִיתְכֵן שְׂלֵאחִים יֵהִיו יוֹתֵר זְכוּיוֹת עַל זֶרַע הַנַּפְטָר מֵאֲשֶׁר לְאֲלִמְנָתוֹ, וְהֵם אֵלוֹ שִׁיּוֹכְלוּ לְקַבּוֹעַ מֵה לְעִשׂוֹת בּוֹ בְּנִיגוּד לְרַצּוֹנָה.

נִמְצָא, שְׂבֵין אֵם הַזְרַע מִיּוֹחַס לְאֲבִיו וּבֵין אֵם לְאוֹ, קֶשֶׁה לְהַכְרִיעַ הָאֵם יֵשׁ לְהוֹרִים זְכוֹת עַל הַזְרַע שֶׁל בְּנֵם, וּמֵהוּ מְעַמַּד הָאֲלִמְנָה בְּעַנְיִין. לְמַעַשָּׂה יֵשׁ לְבַחּוֹן כֹּל מִקְרָה לְגוֹפּוֹ, וְלְבַחּוֹן אוֹתוֹ עַל פִּי מַסְפֵּר גּוֹרְמִים כְּגוֹן מַסְפֵּר הַשְּׁנַיִם שֶׁהַזּוֹג הָיָה נְשׂוּי, הָאֵם יֵשׁ לְהוֹרִים יֵלָדִים נּוֹסְפִים מֵהֶם יֵהִיו נַכְדִּים עוֹד, שְׂכֵן שִׁיּוֹקוּלִים אֵלוֹ יוֹכְלוּם לְתַת הַעֲרַכָּה סָבִירָה מֵה הָיָה רַצּוֹן הַנַּפְטָר.

שְׂבַת שְׂלוֹם! קַח לְקוֹרָא בְּשׂוֹלְחַן שְׂבַת, אוֹ תַעֲבִיר בְּבִקְשָׁה הַלְאָה עַל מִנְת שְׂעוּד אַנְשִׁים יְקָרָאוּ²...